

Індустріальний Львів

Історія

Околиці Львова

Таємниці галицьких надр. Нафтовидобування у австрійській Галичині

By Фотографії Старого Львова - 3. 02. 2017

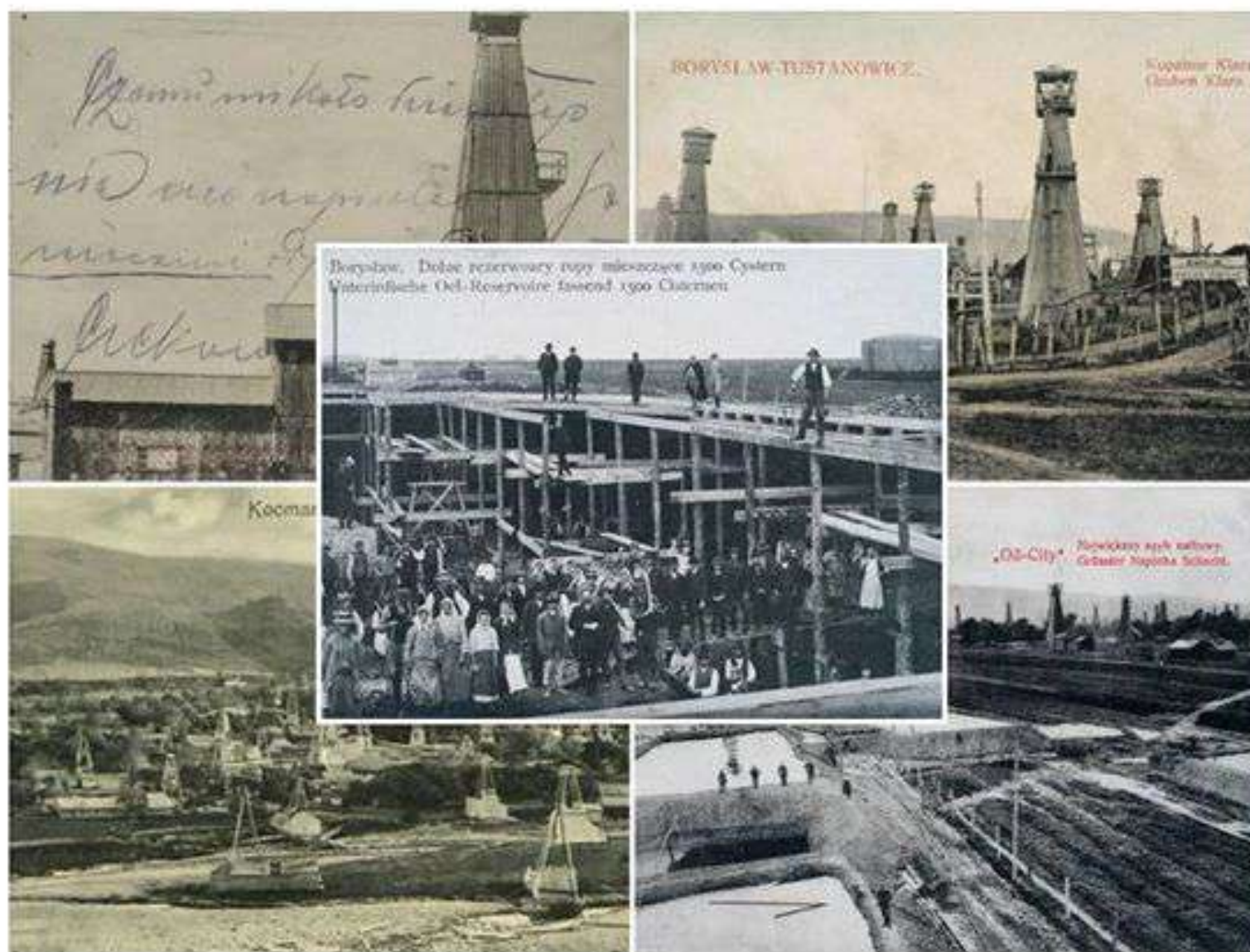
54 0

Share on Facebook

Tweet on Twitter

G+

P

Про наявність нафти, так званої «ропи», було відомо у Галичині ще у XIII ст., а з XVI ст. є спогади про використання мінерального масла в лікувальних цілях і як «смаровидла» – для змащування возів.

1810 роком датується перший урядовий документ, у якому йдеться про нафту, а саме, Постанова Двірської Палати Гірничого суду в Дрогобичі, що визнавала нафту як національний резерв. Як стверджувалося, в 1816 р. Юзеф Геккер розпочав переробку сирової нафти в Трускавці біля Дрогобича, а початком нафтової промисловості слід вважати, тим не менше, 1853–1857 рр. Хоча ще до того, у 1840 р. у Східній Галичині було 75 ділянок, на яких вручну на поверхні ґрунту збирали нафту, яку використовували для змащування возів. Організатором галицької нафтової промисловості вважався Ігнатій Лукашевич, який у 1858 р. розпочав видобування та переробку сировини.

Ще в середині XIX ст. геологи помітили, що первісне існування, або, точніше, виявлення солі та нафти, стало одночасним явищем. Різниця лише в тому, що сіль, як продукт до споживання, використовували відразу після виявлення, а нафту, як додатковий необроблений матеріал, використовували до потреб господарства. І лише в другій половині XIX ст., внаслідок удосконалення видобутку і переробки, нафта стала важливою галуззю промислового розвитку.

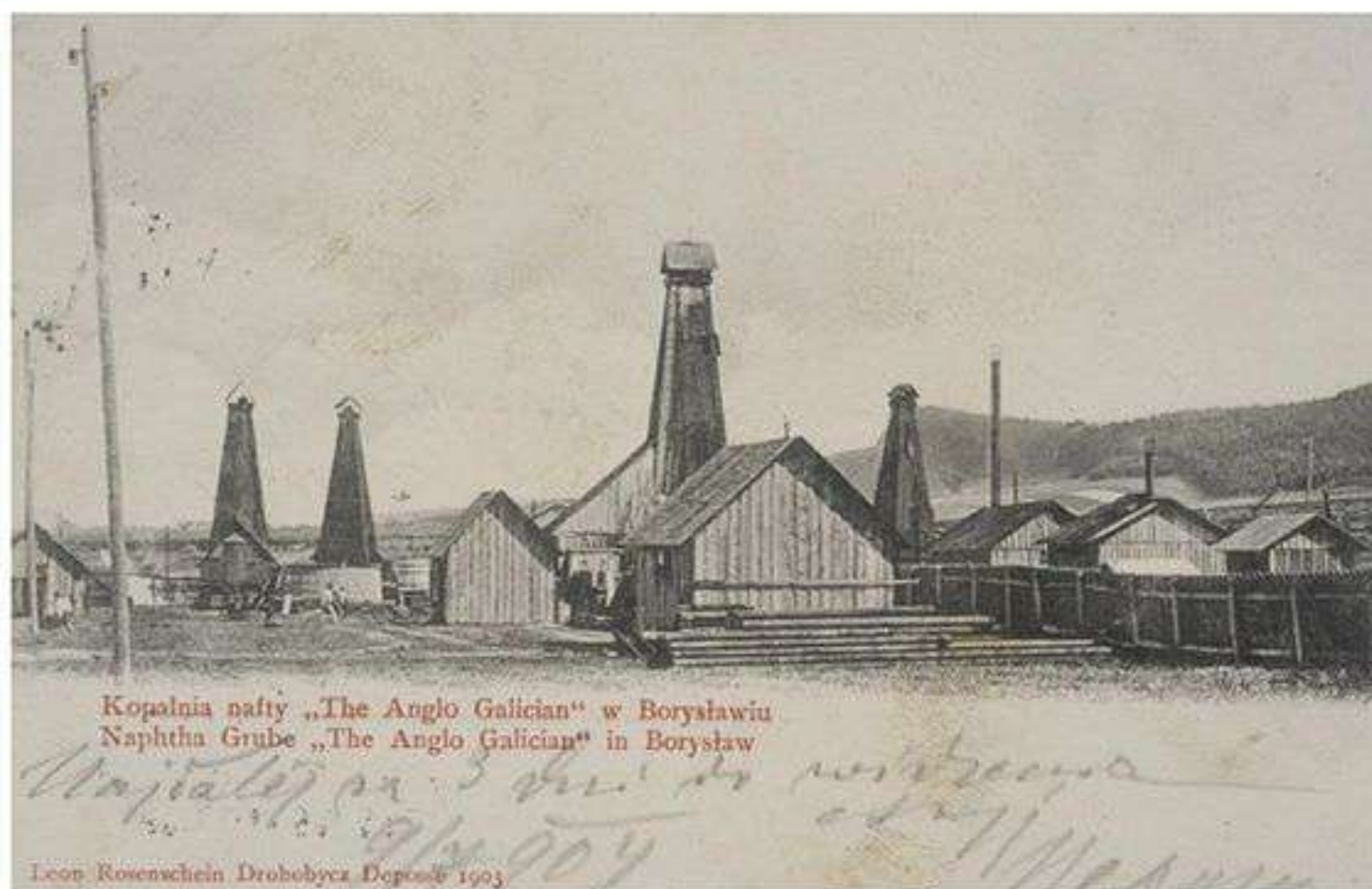
У 1853 р. Ігнатій Лукасевич, провізор аптеки у Львові, разом зі своїм колегою Зегом отримав з нафти гас, який у примітивній газовій лампі, виготовленій бляхарем Братковським, вперше запалено в лікарні загального профілю в м. Львові. У 1856 р. Тит Трецеський, поміщик, шахтар за фахом, який володів копальнями залізної руди і заводот гутного скла в Уїсті, заснував з Лукасевичем і Віктором Клобассою першу компанію на видобування нафти у Бібрці, нерухомості Клобасси. У той же час в Улашовичах поблизу Ясла побудовано першу дуже примітивну дистилярню, другу – в Полянці, маєтку Тита Трецеського. Нафтовий гас давав краще освітлення, тому потреба у його виготовлення у Галичині сприяла нафтопромислу. Поряд з вище зазначеними дистилярнями, виникли такі ж підприємства у Хорківці біля Кросно та ін. у тій же околиці.

Нафтові вишки в Бориславі. Поштівка 1903 року

Нафтова компанія «Трецьєський, Лукасевич, Клобасса» видобувала нафту у Бібрці з квадратних копанок (криниць, шибів) глибиною до 300 стіп (стопа – 0,288 м) чи 80 м. Ці криниці представляли собою квадрат у перетині, складений з колод, а нижче йшли просвердлені круглі отвори глибиною 400 стіп (115 м) і глибше. З часом там діяло 35 свердловин, 4 насосів для викачування нафти і 5 великих резервуарів для нафти-сирцю. У Роп'янці був шиб, який давав 10 т нафти на добу, що рівнялося продуктивності нафтових свердловин у Америці.

У 1859 р. Північна залізниця Австрії цілковито перейшла на використання для освітлення поїздів гасу, виготовленого з галицької нафти у Галичині, що повністю витіснило з Віденського ринку так званий «гідрокарбід», що отримувався з переробки бітумінозних сланців, імпортованих – як баласт корабля – з Шотландії до Гамбурга.

Kopalnia ropy „The Anglo Galician“ w Boryslawiu
Naphtha Grube „The Anglo Galician“ in Boryslaw

Leon Kowenschein. Drobnyca Dorosla 1903

Нафтові вишки в Бориславі. Поштака 1903 року

Копальня у Ключанах була однією з найстаріших у Галичині. Уже в 1858 р. її заклав і почав експлуатувати барон Маурицій Бруніцький, під керівництвом якого нафту використовували в якості добавки до мазей. Ця копальня не давала достатніх припливів нафти, однак заклала початок нафтовидобування в околицях Нового Сонча. Власник Ключан Євген Зелінський розпочав у тому ж році пошуки і на глибині 10 м було виявлено нафтові поклади, що давали близько 20 ц/добу. За декілька місяців було видобуто значну кількість нафти, яка могла використовуватися для освітлення. З цією метою Зелінський відправився у Відень, де професор Клетцинський провів хімічні аналізи ключанської нафти і констатував, що вона, як засіб освітлення, має велике майбутнє, в чому полягає її «національне надбання». Після проведення своїх досліджень проф. Клетцинський у липні 1859 р. встановив чотири реторти на заснованій у Ключанах рафінерії фірми «Брати Аполлінарій та Ігнатій Лукасевич» під керівництвом останнього.

Зібравши значні запаси гасу, з метою її кращої реалізації, компанія закупила у Відні та Берліні велику кількість ламп, які використовувалися для освітлення приміщень і продавали їх разом з гасом в якості «довантаження». Тільки у жовтні 1859 р. було укладено договір з державною дирекцією залізниць на поставку 100 ц гасу на місяць, зробивши рішучий прорив на ринку нафтопродуктів. Однак це збільшення замовлення ні до чого доброго не привели: запаси нафти вичерпувалися і вже восени 1860 р. навіть з розширенням рафінерії та підняттям ціни до 28 гульденів за центнер, компанія більше не могла приймати замовлень.

Продукція нафти-сирцю коливалася з 1858 по 1863 рр. на рівні 4 тис. ц. Тим часом Фердинанд Бруніцький зіткнувся в шахтах з труднощами і в 1863 р. взявши кредит у 20 тис. гульденів на 10 років, створив з ними Гамбурзьку спілку і під керівництвом відомого хіміка й інженера Альберта Фаука, котрого привіз з Америки, розпочав експлуатацію свердловини т. зв. американським способом за допомогою парових двигунів та свердлильних інструментів для свердління. Але ненадійність банкірів призвела до великих фінансових втрат і закриття копальні.

Нафтові вишки в Бориславі. Поштівка 1905 року

Той сумний досвід, однак, мав хороший ефект, оскільки у Галичині вже твердо впроваджувалося буріння з паровим приводом і можливості кращого видалення нафти. Інженер Фаук залишився в країні й за сприяння І. Лукасевича з часом поліпшив спосіб буріння в умовах Галичини, використовуючи для цього залізні пруті і самостійне долото. Після розпаду Гамбурзької спілки на місцевих шахтах запанувала десятирічна стагнація. І аж у 1878 р. Фердинанд Бруніцький разом з Альбертом Фауком, до яких долучився і Євген Зелінський, розпочав нові пошукові роботи на іншій території з використанням парового буріння. Роботи пройшли з успіхом – видобута нафта виявилася найкращою в краї, тому що при температурі 51°C давала 75 % гасу для освітлення і 10 % парафіну.

У 1879 р. на базі цієї свердловини створено другу спілку: Євген Зелінський, Альберт Фаук, Богуслав Бзовський і Костянтин Липовський, оскільки бурові роботи, сягаючі глибин 150–300 м, коштували дуже дорого.

Продукція копальні з 1 липня до кінця грудня 1881 р. склала 1500 ц і в повному обсязі була перероблена на власній рафінерії. Копальні мали важливе значення для місцевого населення, оскільки були джерелом отримання певного доходу, але це не сильно вплинуло на підняття їх добробуту, однак на цьому розбагатіли тільки перекупники і постачальники.

Нафтові вишки в Космачі. Поштівка 1905 року

В останній третині століття видобуток нафти та озокериту активізувався, відбулося технічне переобладнання окремих свердловин та копалень, головну роль у чому відіграв іноземний капітал, який з кінця 1850-х рр. завдяки будівництву транспортних артерій почав проникати у закутини Галичини.

Як вже зазначалося, початково видобування нафти було досить примітивним і заключалося у викопуванні криниці, що обкладалася дерев'яним зрубом (цямрінням – авт.). Нафту ж черпали відрами, а пізніше ручними помпами. Але в отой спосіб можна було видобувати не глибше 100 м, оскільки глибше виникали проблеми з надзвичайними ситуаціями, пов'язаними з загазованістю та вибухонебезпекою. Близько 1862 р. розпочато ручне буріння, а відтак – за допомогою парової машини, досягаючи глибини у 250 м.

Винахід способів перегонки нафти і використання гасу викликав великий попит на нафту. До середини 1860-х рр. нафту видобували лише у Бориславі та Слободі Рунгурській.

Boryslaw. Dolne rezerwoary ropy mieszczące 1500 Cystem
Unterirdische Oel-Reservoirire fassend 1500 Cisternen

Борислав. Будівництво нафтових резервуарів. Поштівка 1909 року

Нафтопереробна промисловість на початку 1860-х рр. зробила вагомий крок вперед: рафінерія у Полянці виготовляла світлий соляр («Solar Oil»); на заводі в Відні Густав Вагеманн з галицької нафти вперше отримав мазут, що використовувався у якості паровозного палива на Австрійській Північній залізниці. В той час, американці стали виробляти мазут з сирової нафти після 1871 р., а Росія – лише після 1880-х рр.

У Бориславському басейні нафту від середини 1860-х рр. видобували переважно відрами з неглибоких 20–40-метрових криниць не більше 5–7 т щорічно. З 1862 р. почали бурити свердловини і випуск продукції досягав у 1870 р. 20 тис. т.

У 1863 р. губернатор Галичини розпорядився вивчити питання видобування і переробки нафти і підготувати відповідні законодавчі акти, однак перший закон про нафту був прийнятий Галицьким сеймом лише у 1884 р. До 1884 р. нафтові свердловини бурилися вручну, далі вкладалися труби, що унеможливлювали потрапляння у них води.

Tustanowice
Ogólny widok. — Totalansicht.

„Oil-City“
Największy szymb naftowy.
Grösster Naphta Schacht.

Нафтові вишки в Тустановичах. Поштівка 1908 року

У Слободі Рунгурській близько 1865 р. закладено декілька, викопаних вручну, свердловин, звідки нафту також витягали вручну. Спочатку це підприємство не могло розвиватися через брак коштів і фахівців. У 1873 р. заснована свердловина «Ядвіга», а буріння вперше здійснювалося за допомогою ручного свердла. Експлуатувалося сім шахт глибиною 25–70 м, з яких видобуто 150 т нафти. Як і в інших місцевостях Галичини, нафтоносні землі стали ареною спекуляцій, у яких брали участь підприємці Щепановські та Розенкранци. Підвищення експлуатації нафти на підступно захоплених селянських ділянках розпочалося з 1880 р., коли до спілки «Вольфартено» вступив С. Щепановський і зайняв місце керівника копальні. За допомогою парової машини і свердлильних інструментів 2 лютого 1889 р. у свердловині «Ванда» було видобуто таку кількість ропи, що не вистачало тари. Цей підприємець, за допомогою власних і інвестиційних коштів (переважно іноземних), почав закладати нові свердловини, впроваджуючи новітні методи буріння. Саме там, у Слободі Рунгурській, вперше в 1881 р. застосовано глибоке буріння, що сприяло бурхливому піднесенню нафтової промисловості: в 1881 р. пробурено 50, а в 1885 р. – біля 300 свердловин.

Володимир КЛАПЧУК

доктор історичних наук, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Посилання на сайт та монографію автора статті обов'язкове.

© Фотографії Старого Львова, 2017

© Клапчук В.М. Корисні копалини Галичини : видобування та переробка : [Монографія] / В.М. Клапчук / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. – С. 67–216 (508 с.)